

Rubus en de standaardlijst

door

A. VAN DE BEEK (Vriezenveen)

Het aantal voor Europa beschreven *Rubus*-soorten is bijzonder groot. Het aantal namen loopt in de duizenden. Ook in Nederland zijn vele honderden namen gebruikt voor *Rubus*-taxa. Dit zijn aantallen, die ieder, die aan het geslacht *Rubus* wil beginnen, de moed in de schoenen doet zinken, vooral als ook nog eens blijkt, dat de eerste verzamelde exemplaren fout gedetermineerd zijn.

Toch heeft dit bos minder bomen dan het lijkt, m.a.w. *Rubus* is minder moeilijk dan het lijkt en het de naam heeft. Daarbij moeten we vier dingen bedenken:

a. Vele namen zijn aan één en hetzelfde taxon gegeven. Dit kunnen normale synoniemen zijn, maar ook misdeterminaties, standplaatsmodificaties, enz.

- b. Vele taxa, die tot nu toe als soort werden beschouwd, zijn zo weinig verschillend, dat ze beter als infraspesifieke taxa kunnen worden opgevat. Het aantal soorten, vergelijkbaar met soorten in andere genera, bedraagt in W.-Europa slechts enkele tientallen.
- c. Vele voor Nederland beschreven taxa zijn zo zeldzaam, dat het niet nodig is, deze allemaal te kennen om vrijwel alle *Rubus*-exemplaren op naam te kunnen brengen. Er zijn slechts ongeveer dertig taxa, die in meer dan tien uurhokken zijn waargenomen, waarbij dan ook nog het aantal exemplaren per uurhok bij de zeldzame soorten meestal veel kleiner is dan het aantal exemplaren bij algemene soorten.
- d. Er is bij *Rubus* te veel op enkelvoudige, exacte kenmerken gelet, b.v. de stand van de kelk, de bloemkleur, e.a.. Daardoor staan overigens nauw verwante taxa soms ver uit elkaar in het systeem. Het is nodig op het totaal van kenmerken, die de habitus van de plant bepalen, te letten.

Voor de standaardlijst van de Nederlandse flora 1975 (ARNOLDS & VANDER MEYDEN, 1976) leek het ons niet zinvol, gezien bovenstaande opmerkingen, alle namen, of zelfs maar alle, vaak nauwelijks te onderscheiden taxa, die voor Nederland bekend zijn, op te nemen. We hebben verwante taxa samengevoegd tot wat grotere groepen; die ook voor de niet-batoloog hanteerbaar zijn. Vooral bij de zeldzame soorten moesten daarbij wel eens willekeurige keuzen worden gemaakt, maar het leek ons niet zinvol voor een weinig waargenomen, wat meer afwijkend taxon een aparte groep te maken, daar dit de verhouding ten opzichte van de meer algemene soorten geheel zou scheef-trekken. Daarom zijn ze bij de meest verwante groep ingedeeld.

Uiteraard is dit slechts een voorlopige samenvatting van *Rubus* in Nederland. Het is de bedoeling om op deze basis het geslacht *Rubus* te bewerken, waarbij de structuren beter zullen uitkomen. Om toch vast in het kader van de standaardlijst te kunnen werken, volgt hieronder een voorlopige indeling van *Rubus* in Nederland. Voor de groepen wordt de naam van een karakteristieke soort gebruikt. Dit betekent niet, dat deze naam altijd de nomenclatorisch correcte naam is, indien de groep als soort zou worden opgevat. Ook dat is nog een zaak voor nader onderzoek.

Wie zich verder in *Rubus* wil verdiepen, kan bij het Rijksherbarium een stencil aanvragen „*Rubus* – een moeilijk geslacht?“, waarin uitgebreid op bovengenoemde opmerkingen wordt ingegaan.

Hieronder volgt een sleutel van de in de standaardlijst genoemde groepen:

- 1 a Bovengrondse delen eenjarig, kruidachtig, derhalve geen bladloten aanwezig; vrucht rood . . . . . **R. saxatilis**
- b Bovengrondse delen tweejarig, verhout, derhalve jonge, niet bloeiende bladloten en tweejarige bloeiende loten aanwezig 2
- 2 a Bladen geveerd, aan de onderzijde witviltig; vruchtbeginsels dichtbehaard; rijpe vrucht helderrood . . . . . **R. idaeus**
- b Bladen hand- of voetvormig samengesteld, soms met gedeeld topbladje; vrucht blauw, zwartrood of, gewoonlijk, zwart 3
- 3 a Vrucht dik blauw berijpt; stengel rond, berijpt; steunblaadjes (eirond-)lancet-vormig; bladen drietallig; zijblaadjes zittend; bloeiwijze enigszins tuilvormig . . . . . **R. caesius**
- b Vrucht zwart, soms mat berijpt 4

- 4 a Steunblaadjes (eirond-)lancetvormig; bladen drie- tot vijftallig, meestal met gelobde zijblaadjes; onderste zijblaadjes (vrijwel) zittend; bladloten meestal neerliggend, vaak ver over de grond slingerend; bloeiwijze onregelmatig gebouwd; kelk meestal afstaand of opgericht; kroonbladen meestal groot, rondachtig; vrucht met grote, meestal weinig talrijke deelvruchtjes, vaak mat berijpt . . . . . **R. corylifolius**
- b Steunblaadjes lancet- of lijnvormig; bladen gewoonlijk vijftallig; onderste zijblaadjes meestal gesteeld; bladloten rechtopstaand, boogvormig of neerliggend; bloeiwijze meestal regelmatig tros- of pluimvormig; vrucht meestal met talrijke, of met kleine tot middelgrote deelvruchtjes 5
- 5 a Bladloot duidelijk van gesteelde klieren voorzien; stekels ongelijk van vorm en grootte, op de kanten en op de zijden geplaatst 6
- b Bladloot zonder gesteelde klieren of met slechts hier en daar een klier; stekels meestal ongeveer gelijk van vorm en grootte en op de kanten geplaatst, zelden daartussen enkele kleine stekels op de zijden 9
- 6 a Klieren in de bloeiwijze zeer talrijk, langer dan de doorsnede van de bloemsteeltjes; met name de kleinere stekels vaak met een klier aan de top . . . 7
- b Klieren in de bloeiwijze meestal matig talrijk, korter dan de doorsnede van de bloemsteeltjes; stekels vrijwel steeds zonder klier aan de top 8
- 7 a Tere planten met rondachtige bladloot; stekels meestal naald- of priemvormig; bladen gewoonlijk drietallig, aan de onderzijde groen; bloeiwijze trosvormig samengesteld; bloem wit . . . . . **R. glandulosus**
- b Vrij krachtige of forse planten met kantige bladloot; grote stekels aan de basis afgeplat; bladen alle of ten dele vijftallig, aan de onderzijde groen of grijsviltig; bloeiwijze pluimvormig samengesteld; bloem wit, rose of rood . . **R. koehleri**
- 8 a Bladloot meestal behaard; bladen aan de onderzijde groen; bloeiwijze behaard . . . . . **R. foliosus**
- b Bladloot (vrijwel) kaal; bladen aan de onderzijde meestal grijs- of zelfs witviltig; bloeiwijze viltig, al dan niet met langere haren . . . . . **R. radula**
- 9 a Plant teer; bladloot neerliggend; bladen drie- tot vijftallig, aan de onderzijde groen; bloem klein; kelk afstaand of opgericht; meeldraden korter dan de stijlen . . . . . **R. sprengelii**
- b Plant middelmatig krachtig tot fors; bladen gewoonlijk vijftallig. 10
- 10 a Bladen aan de onderzijde dicht grijs- of witviltig; kelk grijs- of witviltig, na de bloei teruggeslagen; plant klierloos 11
- b Bladen aan de onderzijde dicht grijs- of witviltig; bloeiwijze met verspreide klieren; gehele plant dicht wollig behaard . . . . . **R. vestitus**
- c Bladen aan de onderzijde groen of alleen de bovenste witviltig; plant al of niet beklieerd; kelk groen of grijs, afstaand of teruggeslagen 14
- 11 a Bladloot dik berijpt, kaal of met sterharen; blaadjes klein, aan de onderzijde witviltig, met uitspringende nerven, meestal zonder langere haren; bloem gewoonlijk helder roserood; kroonbladen breed; meeldraden nauwelijks langer dan de stijlen . . . . . **R. ulmifolius**
- b Bladloot onberijpt of slechts in de herfst flauw berijpt, zelden flink berijpt, maar dan met afstaande of gekroesde haren; blaadjes middelmatig tot groot, aan de onderzijde meestal viltig en tevens behaard; meeldraden gewoonlijk veel langer dan de stijlen 12

- 12 a Bladloot hoog boogvormig, gegroefd, (vrijwel) kaal; onderste zijblaadjes kort gesteeld; bloeiwijze trosvormig samengesteld, met opstijgende zijtakken, (vrij) zwak bestekeld; bloem meestal wit, vaak met geelachtige gloed . **R. montanus**
- b Bladloot boogvormig, gegroefd of vlakzijdig, kaal of behaard; onderste zijblaadjes goed gesteeld; bloeiwijze pluimvormig, met min of meer afstaande zijtakken, meestal flink bestekeld; bloem wit of rose, nooit met geelachtige gloed 13
- 13 a Bladloot (vrijwel) kaal; bladen aan de onderzijde witviltig, groot; bloeiwijze groot, dicht behaard, met forse stekels; bladen eirond, rhombisch of zelden omgekeerd eirond, met brede, grove zaagtanden; bloem groot, meestal bleekrose, met breed eironde tot vrijwel cirkelronde kroonbladen; vroeg bloeiend (vanaf midden juni) . . . . . **R. praecox**
- b Bladloot behaard of zelden kaal, maar in dat geval het topblaadje elliptisch met scherp gezaagde rand; kroonbladen meestal eirond of elliptisch, gewoonlijk wit; laat bloeiend (vanaf begin-half juli) . . . . . **R. discolor**
- 14 a Bloeiwijze duidelijk beklierd, weinig behaard, zelden klierloos en viltig, maar dan de bladen grotendeels drietallig met omgekeerd eirond topblaadje; bladloot (vrijwel) kaal . . . . . **R. weihei**
- b Bloeiwijze klierloos of met klieren tussen lange, dichte beharing; bladen vijftallig 15
- 15 a Kelk groen, met scherp afgegrensde witte rand; planten meestal vroeg bladverliezend, met kruipende wortelstok; bladloot rechtopstaand of hoog boogvormig, gewoonlijk aan de top niet wortelend; bloeiwijze enkelvoudig of samengesteld trosvormig 16
- b Kelk grijs met zwak afgegrensde lichtere rand; planten meestal lang groen blijvend, zonder kruipende wortelstok; bladloot klimmend, boogvormig of neerliggend, in de herfst aan de top wortelend; bloeiwijze pluimvormig 18
- 16 a Bladloot vrijwel rechtopstaand, nooit wortelend aan de top; bloeiwijze zwak bestekeld of zelfs stekelloos, gewoonlijk enkelvoudig trosvormig 17
- b Bladloot hoog boogvormig, soms wortelend aan de top, fors; bloeiwijze flink bestekeld, meestal samengesteld trosvormig . . . . . **R. affinis**
- 17 a Bladloot stompkantig tot gegroefd, lichtgroen, kaal; bladen aan beide zijden lichtgroen, weinig behaard of kaal; kelk teruggeslagen; bloem wit, (vrij) groot; meeldraden lang . . . . . **R. nessensis**
- b Bladloot stompkantig, bruinrood of groen, kaal of zwak behaard; bladen aan de onder- of bovenzijde vaak (vrij) dicht behaard, soms iets grijsachtig; kelk afstaand of los teruggeslagen; bloem vrij klein; meeldraden ongeveer even lang als de stijlen . . . . . **R. fruticosus**
- 18 a Bladloten vrij hoog boogvormig; bloeiwijze sterk bestekeld; bladen in de bloeiwijze aan de onderzijde dikwijls grijsviltig . . . . . **R. vulgaris**
- b Bladloten klimmend, laag boogvormig of neerliggend; bloeiwijze met tere of verspreide stekels; bladen slap, meestal alle groen . . . . . **R. silvaticus**

De in de tabel opgenomen groepen omvatten de volgende soorten:

R. affinis: *R. affinis* Wh. et N.; *R. discors* Beek; *R. divaricatus* P. J. M.; *R. integribasis* P. J. M.; *R. laevicaulis* Beek; *R. senticosus* Koehl. ex Wh. (= *R. heteroclitus* Wirtg.).
R. caesius: *R. caesius* L.

- R. corylifolius:** het gehele complex intermediaire vormen tussen *R. caesius* L. en de andere soorten.
- R. discolor:** *R. amisiensis* Weber; *R. bifrons* Vest; *R. cardiophyllus* M. et L.; *R. confluentinus* Wirtg.; *R. discolor* Wh. et N.; *R. geniculatus* Kalt.; *R. lasiocladus* (Focke) Foerster; *R. winteri* P. J. M. ex Focke.
- R. foliosus:** *R. acaracis* Foerster; *R. adornatus* P. J. M. ex Wirtg.; *R. aggregatus* Kalt.; *R. calyculatus* Kalt.; *R. cinerascens* Wh. ex Lej.; *R. concolor* Ley; *R. festivus* Wirtg.; *R. flexuosus* P. J. M.; *R. floribundus* Ley; *R. foliosus* Wh.; *R. fuscus* Wh.; *R. gremlii* Focke; *R. loehrii* Wirtg.; *R. distractus* P. J. M. (= *R. menkei* Wh.); *R. obscurus* Kalt.; *R. proiectus* Beek; *R. teretiussculus* Kalt.
- R. fruticosus:** *R. ammobius* Focke; *R. bertramii* Braun; *R. fruticosus* L.; *R. scissus* Wats.
- R. glandulosus:** *R. glandulosus* Bell.; *R. kaltenbachii* Metsch; *R. oreades* P. J. M.; *R. rivularis* P. J. M. et Wirtg.; *R. schleicheri* Wh. ex Tratt.; *R. serpens* Wh. ex Lej.; *R. viridis* Kalt. (= *R. incultus* Wirtg.).
- R. idaeus:** *R. idaeus* L.
- R. koehleri:** *R. glandithyrus* Braun; *R. humifusus* Wh.; *R. koehleri* Wh.; *R. micans* Godr.; *R. pygmaeus* Wh.; *R. rosaceus* Wh.
- R. montanus:** *R. montanus* Lib. ex Lej.
- R. nessensis:** *R. nessensis* Hall; *R. sulcatus* Vest.
- R. praecox:** *R. praecox* Bert. (in Nederland waarschijnlijk grotendeels verwilderde „Himalaya's"; = *R. procerus* P. J. M.).
- R. radula:** *R. radula* Wh. ex Boenn.; *R. rudis* Wh.
- R. saxatilis:** *R. saxatilis* L.
- R. silvaticus:** *R. chlorothyrsus* Focke; *R. gratus* Focke; *R. leucandrus* Focke; *R. libertianus* Wh. ex Lej.; *R. macrophyllus* Wh. et N.; *R. schlechtendalii* Wh. ex Link; *R. sciocharis* Sudre; *R. silvaticus* Wh. et N.; *R. trichanthus* Beek.
- R. sprengelii:** *R. arrhenii* (Lange) Lange; *R. hypomalacus* Focke; *R. sprengelii* Wh.
- R. ulmifolius:** *R. ulmifolius* Schott.
- R. vestitus:** *R. boraeanus* Genev.; *R. conspicuus* P. J. M.; *R. genevieri* Bor.; *R. lasiostachys* Schleich. ex Smith (= *R. vestitus* Wh.).
- R. vulgaris:** *R. adpersus* Wh. ex Weber; *R. incurvatus* Bab.; *R. insularis* Aresch.; *R. insulariopsis* Weber; *R. laciniatus* Willd.; *R. langei* Jensen; *R. lindleyanus* Lees; *R. platyacanthus* M. et L.; *R. polyanthemus* Lindg.; *R. pyramidalis* Kalt.; *R. pyramidatus* Wirtg.; *R. rhombifolius* Wh. ex Boenn.; *R. scoliacanthus* Beek.
- R. weihei:** *R. bracteosus* Wh. ex Lej.; *R. conothyrsus* Focke; *R. egregius* Focke; *R. gelertii* Frid.; *R. mucronulatus* Bor.; *R. weihei* Koehl. ex Wh.

Het is goed om er tenslotte op te wijzen, dat deze publicatie tot doel heeft om de in de standaardlijst opgenomen (en dus op de streeplijst voorkomende) *Rubus*-namen op de juiste wijze te interpreteren. Inmiddels zijn wij van mening, dat een iets andere indeling wellicht juister zou zijn. Deze opvatting is terug te vinden in de inmiddels verschenen nieuwe editie van de Flora van Nederland (HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1977) en zal zeker aan de orde worden gesteld tijdens het Floristenconcilie 1980, wanneer de thans geldende standaardlijst moet worden herzien.

Literatuur

- ARNOLDS, E. J. M. & R. VAN DER MEIJDEN, 1976. Standaardlijst van de Nederlandse Flora 1975. Rijksherbarium, Leiden.
- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1977. Flora van Nederland, 19e druk. Groningen.

Summary

The Standard List of the Netherlands Flora (ARNOLDS & VAN DER MEIJDEN, 1976) includes a number of *Rubus* groups. The author presents a key for these groups, and a survey of the species, belonging to each group.